

Een onderzoek naar doelgerichte orthopedagogische activiteiten in de gemeenschapsinstellingen rond herstel van de schade als gevolg van een delict

SAMENVATTING

Universiteit Gent, Vakgroep Orthopedagogiek

Hoofdonderzoeker: Lou Lippens

(met medewerking van Nellie Bencherif)

Promotoren: Stijn Vandevelde en Wouter Vanderplasschen

VIVES Hogeschool, Expertisecentrum Sociale Innovatie

Hans Vermeersch

Hogeschool UC Leuven-Limburg, Expertisecentrum Resilient people

Evi Verdonck en Hanne Leirs

Inhoud

1.	Overzicht onderzoek	3
1.1.	Onderzoeksvragen.....	3
1.2.	Onderzoeksmethode.....	3
2.	Samenvatting WP1.....	5
2.1.	Evaluatie van de werking van bestaande modellen en methoden in de literatuur	5
2.1.1.	Sterktes	6
2.1.2.	Zwaktes	6
2.1.3.	Opportunities.....	7
2.1.4.	Bedreigingen	7
3.	Samenvatting WP2.....	8
3.1.	Huidig herstelaanbod binnen de GI en ervaringen van medewerkers.....	8
3.1.1.	Sterktes	9
3.1.2.	Zwaktes	10
3.1.3.	Opportunities.....	10
3.1.4.	Bedreigingen	10
4.	Samenvatting WP3.....	11
4.1.	Focusgroep I: Begeleiders en bemiddelaars van GI en HCA.....	11
4.1.1.	Sterktes	12
4.1.2.	Zwaktes	12
4.1.3.	Opportunities.....	12
4.1.4.	Bedreigingen	12
4.2.	Focusgroep II: Directie en coördinatie van GI en HCA.....	12
5.	Aanbevelingen.....	115

1. Overzicht onderzoek

1.1. Onderzoeksvragen

Het onderzoek werd opgedeeld in 4 werkpakketten en trachtte een antwoord te vinden op volgende onderzoeksvragen:

Onderzoeksvraag 1:

Over welke (internationale) evidence- and practice-informed kennis beschikken we aangaande doelgericht orthopedagogisch werken rond herstel van de schade naar aanleiding van het gepleegde delict in combinatie met de uitvoering van vrijheidsberovende maatregelen bij minderjarige delictplegers?

1. Welke praktijken/modellen bestaan er inzake herstelgericht werken met minderjarige delictplegers in residentiële settings die toepasbaar kunnen zijn in Vlaanderen?
2. Hoe wordt de werking ervan geëvalueerd en wat zouden de sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen van deze praktijken/modellen zijn bij de toepassing in Gemeenschapsinstelling (GI)?

Onderzoeksvraag 2:

Hoe wordt momenteel doelgericht gewerkt rond herstel in de gemeenschapsinstellingen in (a) individuele forensische begeleiding van de jongere en zijn sociaal netwerk en (b) groepsactiviteiten?

3. Hoe ervaren stakeholders het huidige aanbod van herstelgericht werken met minderjarige delictplegers? Waar zitten de sterkten, de knelpunten en hiaten?
4. Wat zijn de goede praktijk bevindingen inzake herstelgericht werken met delictplegers in Vlaanderen in de GI?
 - a. Wat zijn de ervaringen van jongeren?
 - b. Wat zijn de ervaringen van hulpverleners?

Onderzoeksvraag 3:

Welke zijn de randvoorwaarden voor de verdere uitwerking en implementatie van doelgerichte orthopedagogische activiteiten rond herstel van de schade naar aanleiding van het gepleegde delict in combinatie met de uitvoering van vrijheidsberovende maatregelen bij minderjarige delictplegers, rekening houdend met de huidige stand van zaken hieromtrent in de gemeenschapsinstellingen en de kennis verzameld in de context van onderzoeksvraag 1?

Onderzoeksvraag 4:

Op welke manier kunnen doelgerichte orthopedagogische activiteiten rond herstel van de schade naar aanleiding van het gepleegde delict in combinatie met de uitvoering van vrijheidsberovende maatregelen bij minderjarige delictplegers, zowel in de individuele begeleiding van jongeren als in groepsgerichte werkvormen, geborgd worden naar de toekomst?

1.2. Onderzoeksmethode

Het onderzoek werd uitgevoerd door een onderzoeksteam samengesteld uit onderzoekers van Universiteit Gent (Vakgroep Orthopedagogiek), VIVES Hogeschool (Expertisecentrum Sociale Innovatie) en Hogeschool UC Leuven-Limburg (Expertisecentrum Resilient people). Voor de duur van het onderzoeksproject werd een onderzoeker aangeworven van 1 maart 2021 tot 28 februari 2022.

Deze werd door een begeleidingscomité ondersteund en aangestuurd. Er vond regelmatig overleg plaats tussen de verschillende onderzoekspartners. Het betrekken van de hogescholen, waarmee de GI reeds samenwerkte, had als bijkomende doelstelling om het thema 'Herstel' in de concrete praktijk van de GI vorm te doen krijgen, onder meer via praktijkgerichte opdrachten en oefeningen (waaronder bachelorproeven).

Onderzoeksvraag 1

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 1: *"Over welke (internationale) evidence- and practice-informed kennis beschikken we aangaande doelgericht orthopedagogisch werken rond herstel van de schade naar aanleiding van het gepleegde delict in combinatie met de uitvoering van vrijheidsberovende maatregelen bij minderjarige delictplegers?"* werd een literatuuronderzoek uitgevoerd in een aantal courant gehanteerde wetenschappelijke databanken (Web of Science, Scopus, Google Scholar, ...) op basis van zoektermen als 'restorative justice, restorative youth detention, restorative practices, juvenile detetion, ...'. Binnen dit werkpakket werden tevens 7 (inter)nationale experts op vlak van herstelgericht werken geïnterviewd en bevraagd over hun visie en de mogelijkheden rond herstelgericht werken binnen de gesloten context van de GI.

Onderzoeksvraag 2

Om zicht te krijgen op hoe doelgericht werken rond herstel in (1) individuele forensische begeleiding van de jongere en/of context; en (2) groepsgericht werken, momenteel in de GI vormgegeven en ervaren wordt, werden 30 interviews met medewerkers van de GI (n=26) en de HCA (n=4) georganiseerd. Deze werden getranscribeerd en thematisch geanalyseerd via Nvivo.

Er werd in het onderzoeksvoorstel ook aangegeven om een aantal jongeren te bevragen over hun ervaringen rond groepsgerichte activiteiten in het kader van herstelgericht werken. Gezien de coronamaatregelen vonden vorig jaar geen groepsactiviteiten plaats gericht op herstel (zoals de leergroep Slachtoffer in Beeld of Slachtoffer in Zicht). Begeleiders van de campussen gaven aan dat er geen jongeren aanwezig waren die deze herstelcursus doorliepen, waardoor het niet mogelijk was om hierrond jongeren te bevragen.

Onderzoeksvraag 3

Om zicht te krijgen op randvoorwaarden voor de verdere implementatie van deze activiteiten (zie onderzoeksvraag 2), rekening houdend met de huidige stand van zaken en de kennis verzameld in onderzoeksvraag 1, werden er 2 focusgroepen georganiseerd. De eerste focusgroep had 9 deelnemers waarvan 6 begeleiders werkzaam binnen de GI en 3 begeleiders van de HCA-diensten. De tweede focusgroep had 9 deelnemers waarvan 6 vertegenwoordigers van het beleid van de GI (directie en beleidsmedewerkers) en 3 vertegenwoordigers van HCA-diensten. In deze focusgroep werd ingezoomd op de implicaties van de bevindingen gelinkt aan onderzoeksvraag 1 m.b.t. de organisatie van activiteiten (onderzoeksvraag 2) en de noodzakelijke randvoorwaarden om de implementatie hiervan mogelijk te maken. De focusgroepen gingen beide online door. De data werd verwerkt door middel van een thematische analyse in NVivo.

Onderzoeksvraag 4

Het onderzoek leidde tot een aantal adviezen voor het ontwikkelen van een handleiding van concrete tools voor de groepsgerichte en individuele herstelgerichte begeleiding van jongeren, met aandacht voor de rol van de begeleider. De uitwerking van deze handleidingen wordt verder opgenomen door de interne denkgroep Herstel van de GI in samenwerking met studenten van Vives Hogeschool en UCLL

die zich zullen focussen op het uitwerken van enkele praktische ‘herstel’ tools op basis van input van de GI en huidig onderzoek. De handleiding is een verzameling van inspirerende herstelgerichte praktijken die mogelijks bruikbaar zijn in de setting van de GI. Ze is in geen geval een draaiboek met vaste protocollen. De handleiding bevat materiaal dat een eerste aanzet kan zijn in het (verder) ontwikkelen van een herstelgericht aanbod binnen de GI.

2. Samenvatting WP1

2.1. Evaluatie van de werking van bestaande modellen en methoden in de literatuur

In het eerste werkpakket van het onderzoek werd de huidige evidence- en practice-informed kennis in het werken rond herstel van delicten in kaart gebracht. De oorsprong van het herstelgerichte denken alsook hoe het herstelgericht werken zich de laatste decennia ontpopte als centraal begrip in het recht voor volwassenen en het jeugdrecht werden hierbij opgenomen. In de literatuur zijn verschillende theoretische modellen beschikbaar, zoals: de herstellpiramide (Decklerk, 2015) en de hersteldriehoek. Verder zijn er een aantal groepsgerichte interventies, waaronder Slachtoffer in Beeld en Dapper die gericht zijn op het vormgeven van herstelgericht werken in de praktijk. Er zijn ook methodieken en praktijken die bruikbaar kunnen zijn voor individueel werken met jongeren rond herstel, waaronder het werkboek ‘Herstel vanuit de cel’ (Van Daele & Vanhoeck, 2007) en andere praktijken die kunnen helpen om herstel en inzicht bij de jongere en zijn omgeving vorm te geven. In tabel 1 brengen we kort een aantal sterktes, zwaktes, opportuniteiten en uitdagingen in overzicht. Deze worden hierna verder toegelicht.

Sterktes	De herstellpiramide biedt een integraal theoretisch kader dat herstel op verschillende niveaus situeert.
	De principes van herstelgericht werken sluiten goed aan bij de missie en visie van de GI.
	Er bestaan reeds concreet uitgewerkte pakketten voor het werken rond herstel op groepsniveau die ook in de GI bruikbaar zijn.
Zwakten	Er is slechts vandaag slechts weinig onderzoek voorhanden over herstelgericht werken bij jongeren in een gesloten context
	Afwezigheid van slachtoffer
	Er zijn hiaten in de literatuur: zo is er bijvoorbeeld (vaak) geen aandacht voor genderverschillen en/of jongeren met specifieke ondersteuningsnoden.
Opportuniteiten	Inzet op herstel biedt kansen tot het nemen van verantwoordelijkheid en tot groei binnen de gesloten context.
	Inzet op herstel legt de focus op de schade van het delict en de betrokken actoren, niet op het gedrag van de jongere binnen zijn verblijf; de focus ligt 'buiten de muren'.
	Onderzoek toont aan dat inzetten op slachtofferbewustzijn, empathie en inzicht in gevolgen van feiten bij jongeren die een jeugddelict pleegden noodzakelijk is.

Bedreigingen	Een herstelgerichte en slachtofferbewuste focus op het delict van de jongere dient geënt te zijn op een interne herstelgerichte organisatiecultuur in het algemeen en een herstelgerichte houding van begeleiders specifiek.
---------------------	--

Tabel 1: Analyse literatuur herstelgericht werken

2.1.1. Sterktes

De **herstelpiramide** van Decklerk (2015) biedt een **integraal theoretisch kader** dat herstelrecht en herstelgericht werken op verschillende niveaus van de werking binnen de GI situeert. Dit model legt de focus op herstel rond de feiten enerzijds, maar ook op herstel binnen de bredere context van die feiten anderzijds. Door herstel op te delen in vijf niveaus (conditionerende context, leefkwaliteitsbevordering, herstelondersteuning, secundair herstel en primair herstel) wordt duidelijk dat er voor herstel nood is aan vertrouwen en een veilig klimaat; dat herstel van het 'eigen leven' nodig is om herstel naar slachtoffers mogelijk te maken en dat men dient in te zetten op de oorzaken van de feiten en deze dient aan te pakken. Verschillende praktijken in de GI zoals bv. het inzetten op een positief leefklimaat, het streven naar een goede werkrelatie met jongeren, het bespreken van conflicten volgens de LSCI-methodiek, het inzetten op delictgericht werken (vanuit RNR-M), kunnen in de herstelpiramide worden gesitueerd. Deze kan bijgevolg als kapstok dienen in het verder ontwikkelen van een herstelgericht aanbod in de GI. Breder kunnen we na evaluatie van de literatuur omtrent herstel, besluiten dat de **principes die de kern vormen van herstelgericht werken** zoals het zoeken naar verbinding, het inzetten op sterktes, kansen schenken tot opnemen van verantwoordelijkheid, respect en solidariteit, nauw **aansluiten bij de principes van verschillende gangbare kaders** die reeds geïmplementeerd werden in de GI, zoals het RNR-M. Tot slot **maakte de studie duidelijk dat er uitgewerkte pakketten bestaan** (zoals Dapper, Slachtoffer In Beeld) die deels herstelgericht en slachtofferbewust werken **op groepsniveau** kunnen vormgeven. Het feit dat de cursus Slachtoffer in Beeld in het verleden reeds gegeven werd in de GI maakt dat deze ook binnen de gesloten context relevant en bruikbaar is.

2.1.2. Zwaktes

De belangrijkste conclusie van dit werkpakket is dat er vandaag slechts weinig onderzoek is gedaan naar herstelgericht werken met jongeren binnen een gesloten context. Zo zijn er bv. weinig specifieke methoden om individueel met jongeren herstelgericht op weg te gaan. Groepsinterventies richten zich vaak eerder tot slachtofferbewust werken en kunnen fundamenteel niet als 'herstel' gezien worden. **Een grote uitdaging** voor het implementeren van herstel rond schade van het delict bij jongeren is de **afwezigheid van het slachtoffer**. Het bespreekbaar maken van slachtoffer- en herstelthema's in een gesloten context is niet eenvoudig. Het gesloten verblijf in de begeleidingsmodule heeft vaak tot gevolg dat het moeilijker wordt om te kijken naar de gevolgen die het misdrijf heeft gehad voor de verschillende betrokken partijen. Verder heeft de GI geen mandaat om het slachtoffer te betrekken in gesprekken of bemiddeling. In de meeste herstelgerichte modellen en praktijken speelt het slachtoffer naast de dader en de gemeenschap evenwel een cruciale rol. Hierdoor zijn vele methodieken niet of indirect bruikbaar binnen de werking van de GI. Er zijn evenwel **verschillende methoden en praktijken die inzetten op slachtofferbewustzijn bij jongeren, hen meer inzicht bieden in de gevolgen van feiten op verschillende vlakken en voor verschillende betrokkenen, en die hen ondersteunen in het opnemen van verantwoordelijkheid.** In dit proces dient er maximaal rekening gehouden te worden met de verschillende ervaringen, achtergronden, sterktes en beperkingen van de jongere en zijn context. **De GI kan een belangrijke rol spelen in het motiveren van jongeren en hen inleiden in wat herstel en het proces daar naartoe voor zichzelf, voor het slachtoffer en voor anderen kan betekenen.** Verder stelden we **enkele hiaten in de literatuur** vast over herstelgericht werken in gesloten contexten. Zo is er over het algemeen nog maar weinig onderzoek uitgevoerd naar

herstelgericht werken met jongeren. Veel literatuur handelt over **herstel bij volwassenen**, en veel van de gehanteerde praktijken zijn vaak aangepaste programma's die initieel ontwikkeld werden voor volwassenen in detentie. Verder zien we dat er weinig of **geen onderzoek is naar genderverschillen** in herstelrechterlijk werken. Mogelijks heeft dit te maken met het feit dat er veel minder beschikbare plaatsen voor meisjes dan wel voor jongens zijn. Tot slot is er slechts **weinig onderzoek** naar herstel van schade van delicten **in het werken met jongeren met een lage emotionele ontwikkeling of andere ondersteuningsnoden (bv. omwille van een verstandelijke beperking)**.

2.1.3. Opportuniteiten

Literatuur wijst op de **meerwaarde van herstel binnen een gesloten context**. Herstelrecht ontstond initieel vanuit het doel slachtoffers en daders dichterbij elkaar te brengen, vaak als alternatief voor een straf of vrijheidsberoving. Hoewel op het eerste gezicht misschien paradoxaal kan herstel ook binnen geslotenheid een meerwaarde zijn. Door herstel 'bij' de jongeren in de GI te brengen ontstaat voor hen ook de kans om zich hierin te verdiepen en hen mogelijks te motiveren tot verantwoordelijkheid en actie. De pedagogische ruimte binnen geslotenheid biedt een kader om actief op weg te gaan met de jongere. Geslotenheid sluit herstel dus niet uit; er dient dan ook gezocht te worden naar een maximale integratie van het herstelconcept binnen een vrijheidsberovende setting. (Aertsen, 2004). Inzetten op herstel betekend inzetten op re-integratie in de maatschappij. Onderzoek toont aan dat geslotenheid vaak de betrokkenheid op de buitenwereld, en dus ook op het slachtoffer doet dalen. Peters (1992) schrijft dat mensen in geslotenheid de kans moeten krijgen om problemen, mislukkingen, inclusief gevoelens in verband met gepleegde feiten (schuldgevoelens of gebrek daaraan), te kunnen uiten. Een verblijf die deze confrontatie afschermt of onmogelijk maakt, vervreemdt een mens van zijn persoonlijke en maatschappelijke geschiedenis en biedt een substituuwereld aan waarin institutioneel-subculturele waarden en betekenissen de bovenhand halen. Het is daarom belangrijk in te zetten op verbinding met de buitenwereld en de context van de jongere. Herstelgericht werken legt de focus 'buiten de muren', op de schade die daar ontstond voor ouders, slachtoffer en de bredere omgeving. **Door te kijken met een herstelgerichte bril, kijkt men steeds met een brede blik 'over de muren' van de GI**. Tot slot toont de beperkte beschikbare literatuur aan dat inzetten op slachtofferbewustzijn bij jongeren die feiten pleegden een noodzaak is, daar bij hen vaak sprake is van een gebrekkige gewetensontwikkeling (Le Sage, 2004).

2.1.4. Bedreigingen

Hoewel in dit onderzoek de focus ligt op herstelgericht werken rond de schade van het delict tonen de theorieën van het herstelrecht en herstelgericht werken aan dat primair herstel (herstel naar het slachtoffer toe) pas mogelijk is als ook op onderliggende niveaus (zoals beschreven in de herstelpiramide) ingezet wordt. De jongere en de feiten kunnen niet los gezien worden van verhaal en context van deze jongere. Decklerk (2015) toont met zijn herstelpiramide aan dat **een herstelgerichte en slachtofferbewuste focus gericht op het delict van de jongere (primair herstel) dient geënt te zijn op een interne herstelgerichte organisatiecultuur die uitgaat van sterktegericht werken, actieve verantwoordelijkheid, solidariteit, respect en ontmoeting (leefklimaatbevordering, herstelondersteuning en secundair herstel)**. De manier waarop opvoeders, begeleiders en trajectcoördinatoren in relatie gaan met de jongeren binnen de gemeenschapsinstelling dient model te staan voor het herstelproces dat de jongere individueel doorloopt in het opnemen van verantwoordelijkheid voor de schade die hij veroorzaakte bij het slachtoffer, zijn ouders en eigen omgeving, en de bredere maatschappij.

3. Samenvatting WP2

3.1. Huidig herstelaanbod binnen de GI en ervaringen van medewerkers

In WP2 werd gefocust op hoe doelgericht werken rond herstel in de GI vandaag vorm krijgt binnen de individuele forensische begeleiding van de jongere en zijn sociaal netwerk en binnen groepsactiviteiten. Hiertoe werden 30 semigestructureerde interviews met medewerkers van de GI (26) en HCA (4), getranscribeerd en thematisch geanalyseerd. Er werd enerzijds gezocht naar hoe medewerkers het huidige aanbod herstelgericht werken met de jongeren ervaren. Anderzijds bevroegen we wat zij als goede praktijkbevindingen inzake herstelgericht werken met delictplegers percipieerden.

Omwille van de Coronamaatregelen werden het afgelopen jaar geen groepsactiviteiten ingericht rond herstel (zoals Slachtoffer in beeld of Slachtoffer in zicht). Begeleiders van alle campussen gaven aan dat er geen jongeren aanwezig waren die deze herstelcursus doorliepen. Hoewel initieel gepland, was het dus niet mogelijk jongeren in dit onderzoek te betrekken.

Tabel 2 vat de resultaten van de interviews samen m.b.t. tot de tweede onderzoeksvraag: *Hoe ervaren stakeholders het huidige aanbod van herstelgericht werken met minderjarige delictplegers?*

Thema	Subthema	Definitie
(Herstelgericht) werken binnen de forensisch orthopedagogische ruimte	Individueel	Hoe wordt in de GI gewerkt op specifiek, algemeen en leefklimaat niveau binnen de forensisch orthopedagogische ruimte? Waar komt herstel hierin aan bod en wat zijn knelpunten die medewerkers ervaren? Wat zijn mogelijke 'good practices' die kunnen geïmplementeerd worden?
	Groep	
	Leefklimaat	
Kennis over en visie op herstelgericht werken		Hoe kijken medewerkers naar het begrip herstel en wat is hun kennis over deze thematiek?
Samenwerking HCA en GI		Hoe ervaren medewerkers de samenwerking tussen de gemeenschapsinstelling en de HCA-diensten?
Randvoorwaarden	Noden jongeren	Wat zijn belangrijke randvoorwaarden die in acht moeten genomen worden in het werken rond herstel met jonge delict plegers?

Tabel 2: Resultaten semi-gestructureerde interviews

Om een duidelijk antwoord te bieden op de onderzoeksvraag: *Waar zitten de sterkten, de knelpunten en hiaten en wat zijn de goede praktijk bevindingen inzake herstelgericht werken met delictplegers in Vlaanderen in de GI?* vatten we de bevindingen uit deze interviews samen in 4 categorieën: sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen

Sterktes	Opvoeders, contextbegeleiders en trajectcoördinatoren in de GI zien het belang en de nood aan herstelgericht werken rond de schade door een delict voor jongeren in de GI.
	De begeleidingsstijl van medewerkers (opvoeders, contextbegeleiders, trajectcoördinatoren) in het werken met jongeren loopt sterk gelijk met 'herstelgerichte waarden'
	Er zijn reeds verschillende praktijken in de GI die verband houden met herstelgerichte praktijken (bv. informele gesprekken, nieuwsfeiten bespreken,...)

	Er is reeds veel aandacht voor herstel bij interne conflicten en verbinding met jongere. Dit draagt bij aan een 'herstelgerichte organisatiecultuur'.
	Er is veel inzet op relatieopbouw met jongeren. Een IB-relatie kan een veilige relatie zijn voor jongeren waarin herstel ook aan bod kan komen.
Zwakten	Medewerkers (opvoeders, begeleiders en coördinatoren) geven aan onvoldoende kennis en vaardigheden te hebben m.b.t. herstel en de concrete mogelijkheden hierin, alsook over de leergroep Slachtoffer in Beeld.
	Er is geen eenduidig herstelaanbod en de inzet op herstel is afhankelijk van de beschikbaarheid van de jongere, de begeleider, de campus of de leefgroep.
	Te weinig jongeren kunnen deelnemen aan Slachtoffer in Beeld door het beperkte aanbod.
	Er zijn op dit moment nog niet veel tools aanwezig in de GI m.b.t. herstel. Medewerkers zijn niet altijd overtuigd van de meerwaarde van het herstelmaterial dat er is.
Opportunities	... om ook context van de jongere nauwer en vaker te betrekken in het bespreken van herstelverhaal.
	... tot meer samenwerking met HCA-diensten. Medewerkers geven aan dat de samenwerking met HCA-diensten zeer waardevol is
	...tot sterker inhoudelijk werken daar men aangeeft hier veel meer uit te halen. Er is reeds veel kennis aanwezig binnen modules 'time-out' (rond herstel) en 'kortverblijf' (rond herstel & inhoudelijk werken met jongeren in de leefgroep).
Bedreigingen	Verlies aan kwaliteit in herstelgericht aanbod door gebrek aan expertise (bv. in het werken met slachtoffers) en kennis over herstel.
	Jongeren zouden minder open praten over hun delicten met begeleiders van de GI omdat dit gevolgen zou kunnen hebben voor het verloop van hun traject.
	Een herstelgericht aanbod is niet (direct) van toepassing voor alle jongeren, en werken op onderliggende (basale) noden is noodzakelijk. Herstel mag niet los staan van het persoonlijke verhaal van de jongere.
	Veel medewerkers geven aan te weinig tijd te kunnen investeren in hun individuele begeleiding; herstel hierbinnen een plaats geven lijkt daarom moeilijk.

Tabel 3: Sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen uit interviews

3.1.1. Sterktes

Uit de data blijkt dat de **houding van begeleiders in de GI in grote mate overeenstemt met** wat in het *social discipline window* omschreven wordt als een **'herstellende of verbindende' houding** (Wachtel, 2016). Er is daarnaast veel inzet op relatieopbouw met jongeren. De individuele begeleiding kan een vertrouwelijke en veilige relatie zijn voor jongeren waarin het thema herstel aan bod kan komen. Begeleiders in de GI hanteren een respectvolle empathische houding die inzet op dialoog en een balans zoekt tussen zorg, ondersteuning en begrenzing waar nodig. Er worden zo bv. reeds beperkte cirkelmomenten georganiseerd voor of na activiteiten. Verder wijst men in de interviews op de inzet in het creëren van een **goed leefklimaat, waarin veiligheid, rust en structuur voorop staat**. Indien

nodig worden **conflicten herstelgericht behandeld en besproken via de LSCI-methode**. Deze twee kaders vullen elkaar aan daar inzet op herstel de focus op relatie en verantwoordelijkheid legt, en LSCI inzet op inzicht in het eigen gedrag.

We kunnen besluiten dat er reeds verschillende praktijken binnen de GI geïnstalleerd zijn die zich bevinden op het secundaire, herstelondersteunende en leefklimaatbevorderende niveau van de herstelpiramide. De visie van herstelgericht werken stemt in grote mate overeen met de visie van begeleiders in de GI. Herstel is in dit opzicht niet nieuw in de GI en het verder installeren van een herstelgerichte cultuur, en focus op herstel van feiten, kan een basis vormen van waaruit deze reeds aanwezige praktijken verder op elkaar worden afgestemd. Medewerkers van de GI geven zo goed als unaniem aan een belangrijke meerwaarde te zien in een herstelgericht aanbod voor de jongeren binnen de GI daar deze vaak weinig inzicht tonen in de gevolgen van hun daden voor zichzelf en anderen.

3.1.2. Zwaktes

Ten eerste tonen de interviews aan dat werknemers binnen de GI aangeven op dit moment over onvoldoende **kennis en vaardigheden te beschikken m.b.t. herstelgericht werken**. Een reden hiervoor is dat jongeren die herstelgerichte activiteiten doen naar slachtoffers toe vaak begeleid worden door HCA-diensten. De IB of opvoeders van de leefgroep worden hier slechts beperkt in betrokken. **Ook over de leergroep “Slachtoffer in Beeld”, en het groepsgericht herstelgericht werken is er weinig kennis bij medewerkers.** Slechts 1 van de 26 geïnterviewde medewerkers van de GI had reeds een sessie bijgewoond. Het huidig groepsaanbod werd als te beperkt ervaren omdat er slechts 6 jongeren aan een sessie kunnen deelnemen. Gebrek aan kennis en vaardigheden worden verder ook duidelijk in het feit dat er vandaag **geen eenduidig aanbod is binnen de GI dat zich richt op het werken rond herstel** van de schade van het delict. Er is beperkt materiaal aanwezig en medewerkers zijn niet altijd overtuigd van de tools die reeds voorhanden zijn.

3.1.3. Opportuniteiten

Begeleiders binnen de modules kortverblijf en time-out waren **enthousiast over het sterk inhoudelijke werk dat met de jongeren gedaan wordt a.d.h.v. het EQUIP-programma**. Men geeft aan door intensief en gestructureerd in groep te werken met jongeren veel waardevolle kennis en info te bekomen om vanuit verder te werken. Dit toont aan dat een **duidelijk herstelgericht programma een kans is om meer diepgaand aan de slag te gaan met jongeren**. De aanwezige skills en kennis binnen de time-out leefgroep over herstelgericht werken kunnen een inspiratie zijn voor andere leefgroepen, en de inzet op herstel is een kans om deze skills met elkaar te delen. Ten tweede zien we een opportuniteit tot nauwere samenwerking met de context. **Binnen herstel is er immers in het bijzonder aandacht voor de context van dader (en slachtoffer)**. Tot slot geven verschillende medewerkers aan de HCA als een belangrijke partner te zien in het herstelgericht werken met jongeren. In het zelf uitwerken van herstel binnen de GI ontstaat de opportuniteit hierin een sterke inhoudelijke samenwerking met de HCA-diensten mee te nemen.

3.1.4. Bedreigingen

Uit de interviews kwamen ook enkele bedreigingen naar voor. Als eerste dient men **voldoende in te zetten op vorming van medewerkers in individuele en groepsgerichte herstelpraktijken om ervoor te zorgen dat herstelactiviteiten op een kwaliteitsvolle manier uitgevoerd worden**. Sommige begeleiders geven aan dat inzetten op herstel hun rol als ‘begeleider’ en ‘ondersteuner’ van de jongere in het gedrang kan brengen; anderzijds kan een goede relatie net de basis vormen om thema’s als herstel naar slachtoffer een plaats te geven. Ten tweede werd duidelijk uit de interviews dat een

herstelgericht aanbod mogelijks niet werkt voor alle jongeren. **Het dient een proces te zijn op maat en tempo van de jongere en kan niet geforceerd worden daar het uitgaat van vrijwilligheid.** Het opnemen van verantwoordelijkheid kan immers moeilijk afgedwongen worden. Medewerkers blijven wijzen op het belang aan werken op onderliggende (basale) noden en gedrag. Herstel mag niet los staan van de vaak uitdagende opvoedingscontext van de jongere. Tot slot geven veel medewerkers aan **te weinig tijd** te kunnen investeren in hun individuele begeleiding. Herstel hierbinnen een plaats geven lijkt daarom moeilijk.

4. Samenvatting WP3

In het derde werkpakket werd ingezoomd op randvoorwaarden voor de verdere implementatie van doelgerichte orthopedagogische herstelgerichte activiteiten op individueel, leefgroep en leergroepniveau. Om dit te doen werden 2 focusgroepen georganiseerd. Deze waren gericht op de implicaties van de bevindingen uit de vorige werkpakketten en de noodzakelijke randvoorwaarden om de implementatie hiervan mogelijk te maken. De data van de focusgroepen werd thematisch geanalyseerd.

4.1. Focusgroep I: Begeleiders en bemiddelaars van GI en HCA

De eerste focusgroep richtte zich op werknemers die dagelijks met jongeren aan de slag gaan zoals opvoeders in de GI en begeleiders (n=5) of bemiddelaars van de HCA-diensten (n=3). Uit de data kwamen verschillende thema's naar voren (zie tabel 4)

Thema	Subthema	Definitie
Sterktes	Reeds aanwezige activiteiten rond herstel	Thema's, factoren en handelingen die reeds aanwezig zijn in de gemeenschapsinstelling en kunnen bijdragen aan de implementatie van Herstel binnen de GI.
	Samenwerking HCA	
Zwaktes	Gebrek aan kennis en vaardigheden bij medewerkers	Thema's, factoren en handelingen die vandaag ontbreken in de gemeenschapsinstelling en waaraan mogelijks eerst voldaan moet worden om implementatie van herstel binnen de GI mogelijk te maken.
	Gebrek aan tijd – te veel werklast bij medewerkers	
Bedreigingen	Neutraliteit	Thema's, randvoorwaarden en handelingen die de implementatie van kwaliteitsvolle herstelgerichte activiteiten binnen de GI in het gedrang kunnen brengen en/of negatief kunnen beïnvloeden en die om deze reden in acht moeten genomen worden. Deze vragen vergen mogelijks een aanpassing in organisatiestructuur.
	Procesgerichtheid	
	Complexe doelgroepen	
	Wat met de GIB-groep?	
Opportunities	...tot Nieuwe samenwerkingsverbanden	Thema's, factoren en handelingen die implementatie van kwaliteitsvolle herstelgerichte activiteiten binnen de GI kunnen versterken en/of positief beïnvloeden. Kansen die zich stellen.
	Betrekken van IB bij herstel	

Tabel 4: Resultaten focusgroep I

4.1.1. Sterktes

Zoals reeds aangegeven gebeurt er reeds veel rond herstel in de GI. De aandacht die naar herstel gaat is evenwel niet gelijk verdeeld over de campussen heen. Binnen de Hutten kreeg het thema doorheen de jaren een prominentere plaats. Verder is er in kortverblijf en in time-out leefgroepen reeds veel interne expertise in het werken rond herstel. Huidige samenwerkingsverbanden worden als een meerwaarde gezien daar de HCA-diensten reeds over veel expertise beschikken in het werken rond herstel. Het is belangrijk hun expertise en 'knowhow' ook verder in te zetten in het ontwikkelen van een intern herstelaanbod.

4.1.2. Zwaktes

Uit de interviews en focusgroep blijkt dat opvoeders in de GI over het algemeen op dit moment beperkte kennis, expertise en vaardigheden hebben om vandaag aan de slag te gaan rond herstel met jongeren. **Vorming is hierbij dus belangrijk** en ook bij nieuwe medewerkers zal hierop moeten worden ingezet. **Werken rond herstel vraagt tijd.** Daarom is het belangrijk dat er aparte momenten voorzien worden, zowel in groep als individueel, met een focus op herstel.

4.1.3. Opportuniteiten

Aanwezige kennis waarover de GI reeds beschikt kan met elkaar, over campussen heen, gedeeld worden. Mogelijks kan ook het zinvol zijn om **interviewgroepen** te organiseren waarbij begeleiders ideeën en kennis kunnen uitwisselen over de campussen heen. **Dit kan mogelijks binnen nieuwe samenwerkingsverbanden waar HCA-diensten een adviserende en ondersteunende rol kunnen spelen voor individueel begeleiders** die willen werken rond herstel. Verder werd in de focusgroep duidelijk dat de **individueel begeleider**, mits deze voldoende vorming en info krijgt, een belangrijke rol kan spelen in het motiveren en ondersteunen van jongeren binnen herstel.

4.1.4. Bedreigingen

Respondenten in de focusgroep geven aan dat indien de gemeenschapsinstelling zelf een herstelaanbod wil doen naar jongeren er goed zal moeten worden nagedacht hoe men dit op een zo **neutrale en vertrouwelijke manier kan uitvoeren.** Mogelijks is het wenselijk de leergroepen te laten geven door begeleiders die niet in de leefgroep van de betrokken jongeren staan. Men wijst verder op het belang om het tempo van de jongere te volgen en jongeren op meerdere momenten goed te informeren. **Een hersteltraject dient steeds geïndividualiseerd te zijn en mag niet samenhangen aan een vaste timing of vaste doelstellingen.** Deze moeten voor elke jongere individueel bekeken worden. Tot slot werd duidelijk dat er nog veel **vraagtekens zijn bij de vraag hoe men met complexe doelgroepen zoals jongeren met een verstandelijke beperking, of jongeren die het Nederlands niet vaardig zijn.** Diezelfde vraagtekens zijn er ook bij het werken rond herstel met jongeren die feiten pleegden waarvan het daderschap niet steeds duidelijk is zoals drugsfeiten of de complexiteit en gevoeligheid bij jongeren die seksuele feiten pleegden.

4.2. Focusgroep II: Directie en coördinatie van GI en HCA

In deze focusgroep zochten we een antwoord op de derde onderzoeksvraag: *Welke zijn de randvoorwaarden voor de verdere uitwerking en implementatie van doelgerichte orthopedagogische activiteiten rond herstel van de schade naar aanleiding van het gepleegde delict in combinatie met de uitvoering van vrijheidsberovende maatregelen bij minderjarige delictplegers, rekening houdend met de huidige stand van zaken hieromtrent in de gemeenschapsinstellingen en de kennis verzameld in de vorige werkpakketten.?*

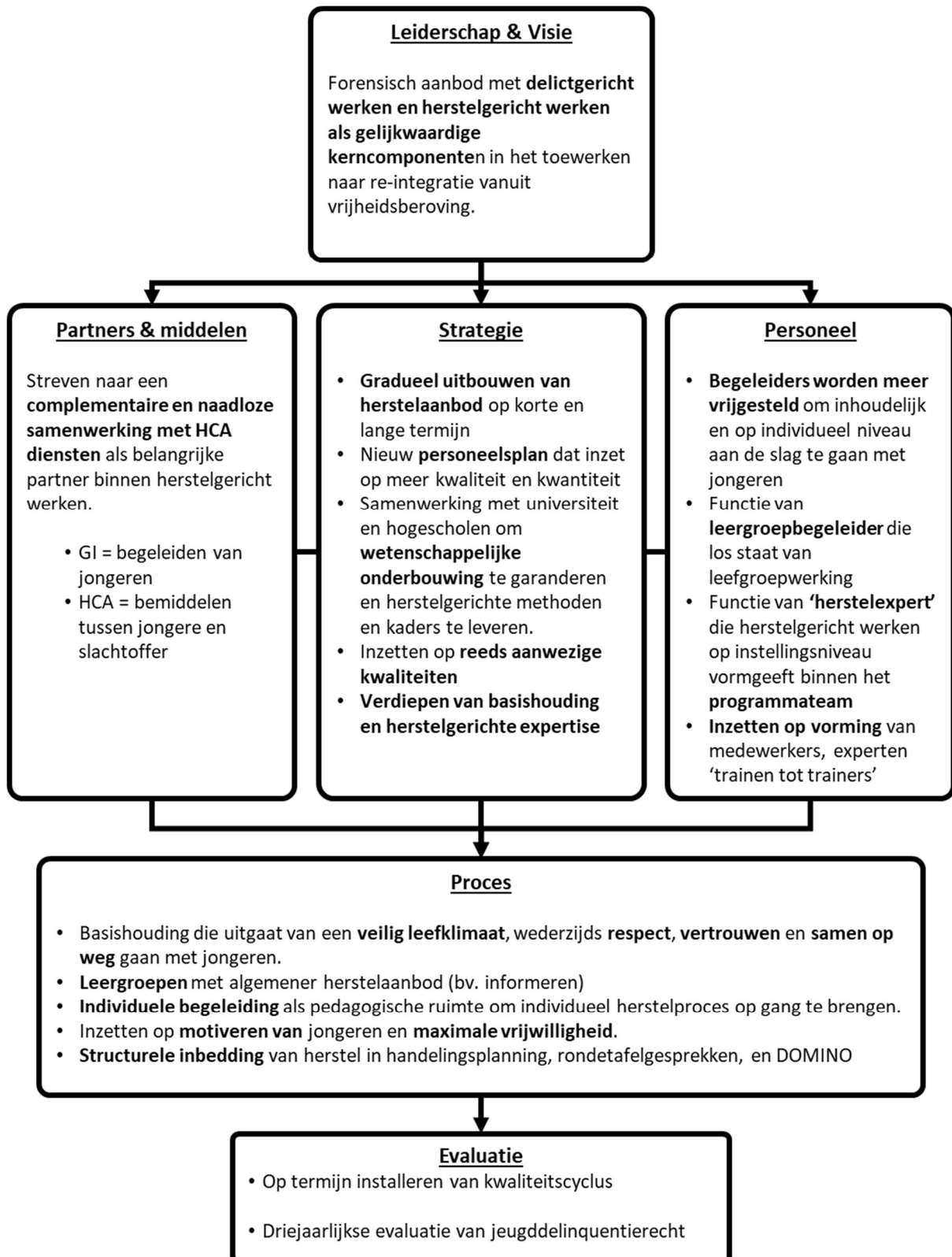
De tweede focusgroep richtte zich op werknemers met een coördinerende of beleidsondersteunende functie. In het eerste deel waren er 8 aanwezigen waaronder zowel medewerkers van HCA diensten (3) als medewerkers van de gemeenschapsinstelling (5). In dit deel kwamen enkele bevindingen aan bod uit werkpakket 1 en 2 alsook uit de eerste focusgroep. Verder konden medewerkers van de GI enkele gerichte vragen stellen aan HCA-medewerkers over herstelgericht werken.

Na 45 minuten verlieten de medewerkers van de HCA-diensten het gesprek en werd er het komende uur met beleidsmedewerkers van de GI (9) nagedacht over implementatievoorwaarden in het ontwikkelen van een herstelgericht aanbod in de GI. De inhoud van deze focusgroep richtte zich vooral op de randvoorwaarden die een rol kunnen spelen in de implementatie van een herstelgericht aanbod. Bij de analyse van de data werd daarom gebruik gemaakt van het 'The European Foundation for Quality Management (EFQM) model, een wereldwijd erkend managementmodel dat organisaties helpt om interne verandering vorm te geven. Het is een beoordelingskader voor het meten van sterke en zwakke punten binnen een organisatie. In het model worden 3 niveaus onderscheiden waaronder 9 factoren van verandering ondergebracht worden. Deze factoren hebben onderling invloed op elkaar. De data werd gecodeerd volgens de verschillende factoren (zie tabel 5).

EFQM factor	Subthema	Definitie
Leiderschap & Visie		Omvat het inspirerende leiderschap en de toekomstvisie. Wat is de visie omtrent herstelgericht werken?
Strategie	Gradueel uitbouwen van herstel	Omvat het plan om de visie en missie te ontwikkelen en te realiseren. Hoe gaat men dit herstelgerichte aanbod ontwikkelen?
	Wetenschappelijk onderbouwen	
	Inzetten op interne kwaliteiten en vaardigheden	
	Inzetten op verdieping van expertise	
Personeel		Omvat het werkklimaat, noden van personeel ontwikkeling van personeel,...
Partners en middelen		Externe relaties, budget en andere middelen die het realiseren van de strategie mogelijk maken.
Proces	Herstelgericht klimaat	Omvat het beheren en verbeteren van het herstelgerichte aanbod op leef-leergroepniveau en individueel niveau. Wat zijn randvoorwaarden om dit mogelijk te maken?
	Randvoorwaarden leergroepen	
	Randvoorwaarden IB herstel	
	Motivatie en vrijwilligheid	
	Structurele inbedding herstel	
Resultaten en evaluatie		Omvat hoe de outcomes van de processen worden bijgehouden en als input tot verandering kunnen dienen.

Tabel 5: Resultaten focusgroep II

In figuur 1 worden de belangrijkste bevindingen uit de focusgroep ondergebracht in een EFQM-schema en opgedeeld onder de verschillende factoren van het model.

Figuur 1: randvoorwaarden uit focusgroep II in EFQM-schema

5. Aanbevelingen

1. Inzetten op herstelgericht werken met zorgfiguren/context van de jongere

Herstelgericht werken en herstelrecht leggen de focus niet op de feiten zelf, maar wel op de schade die de feiten bij de verschillende betrokkenen zoals het slachtoffer en zijn/haar context veroorzaakte. Ook in de thuissituatie van de dader ontstaat na een delict vaak schade. Hier kan herstel eveneens zinvol zijn.

Uit de interviews en focusgroepen werd het belang van herstelgericht werken met ouders en naasten van daders duidelijk. Zorgfiguren van de jongere betrekken en hen een stem geven in het herstelproces zorgt voor een gedeeld verhaal. Het toont de jongere hoe mensen in zijn/haar naaste omgeving gekwetst werden en hoe zij naar het geheel van de gebeurtenissen kijken. Uit interviews met contextbegeleiders blijkt dat jongeren er niet steeds voor open staan om hun ouders te betrekken. Door ouders evenwel in het 'herstelverhaal' mee te nemen kunnen ze een belangrijke bron van motivatie en ondersteuning zijn voor hun zoon/dochter. Het zorgt voor meer transparantie en openheid en maakt de schade van de feiten binnen ouder-kind relatie mogelijks meer bespreekbaar. Literatuur wijst uit dat het betrekken van de context van de dader in herstel op termijn tot een vollediger en beter herstelproces leidt. De GI is slechts een tijdelijke partner in de ondersteuning van de jongere, ouders mee betrekken in het herstelproces van jongeren is dan ook belangrijk. Daarom is ook een essentiële taak binnen herstelgericht werken weggelegd voor de contextbegeleiders van de GI. Waar de IB focust op het ondersteunen van de jongere, brengt de contextbegeleider het herstellerspectief bij de bredere context in beeld om hen zo ook een stem te geven.

2. Belang van een systematische aanpak

Uit de interviews blijkt dat de medewerkers binnen kortverblijf een grote meerwaarde zien in het intensief inhoudelijk en gestructureerd werken met jongeren. Binnen kortverblijf werkt men dagelijks met de jongeren volgens het EQUIP-programma, een programma waarin de begeleiders werden opgeleid. Een gelijkaardige aanpak in het werken rond herstel met jongeren die een duidelijke structuur heeft, waar rollen duidelijk afgesproken zijn en methodieken en tools goed gebruikt worden kunnen zorgen voor een kwaliteitsvol proces. De handleiding van werkpakket 4 geeft hier een eerste aanzet om dergelijke systematische aanpak mogelijk te maken. Het vormen van medewerkers en hen diepgaand opleiden in herstelgerichte kaders, modellen en praktijken is daarnaast een belangrijke voorwaarde.

3. Omgaan met neutraliteit en vertrouwelijkheid binnen de rol van begeleider.

In de gesprekken met HCA-medewerkers en begeleiders kwamen de begrippen 'neutraliteit' en 'vertrouwelijkheid' vaak aan bod als belangrijke waarden in herstelgericht werken. Volgens de onderzoekers is het belangrijk binnen herstelgericht werken rond schade van een delict een onderscheid te maken tussen de rol van 'begeleider' en 'bemiddelaar'. De betekenissen en invulling van termen als vertrouwen en neutraliteit zijn namelijk afhankelijk van de opgenomen rol.

In de HCA-diensten worden medewerkers 'bemiddelaars' genoemd als ze met jongeren aan de slag gaan binnen maatregelen als HERGO en Herstelbemiddeling. Bij deze processen zijn steeds zowel de dader als het slachtoffer betrokken. Hier betekent 'neutraliteit' dat een bemiddelaar onpartijdig is, en hij geen enkele persoonlijke mening geeft of welk oordeel ook te kennen geeft over de tussenkomsten van de verschillende partijen. Het is zijn/haar taak een proces te managen waarin de veiligheid van alle actoren verzekerd is. In deze context spreekt men ook van meerzijdige partijdigheid: *'De bemiddelaar*

is immers niet afstandelijk neutraal naar de partijen maar kan wel degelijk mee gaan in de beleving van de partijen. Hij houdt daarbij echter steeds ook rekening met de realiteit van de andere partijen en zal deze zo nodig ook aanwezig stellen in de bemiddeling' (Steunpunt Jeugdhulp, p. 6).

Ook 'vertrouwelijkheid' is een belangrijk gegeven in bemiddeling. Het gaat uit van transparantie en open communicatie tussen de bemiddelaar en de cliënt (slachtoffer of dader). Men kan zelf beslissen welke informatie wordt doorgegeven aan andere partijen. Het Steunpunt Jeugdhulp schrijft over vertrouwen bij bemiddeling: *'Anderen worden alleen maar gecontacteerd met toestemming van de cliënt. De bemiddelaar gaat zeer voorzichtig om met het neerschrijven van informatie die in de bemiddeling aan bod komt omwille van die vertrouwelijkheid. Alleen die informatie waarover alle partijen het eens zijn dat ze mag worden meegedeeld aan de gerechtelijke instanties, kan worden opgenomen in een eventuele overeenkomst of verslag. De bemiddelaar brengt ook geen informatie over aan het parket over het bemiddelingsverloop, de mate van inzet en de medewerking'* (Steunpunt Jeugdhulp, p. 6).

Neutraliteit en vertrouwelijkheid binnen de rol als (individueel) begeleider krijgen een andere invulling. In maatregelen als positief project of leerprojecten werkt een HCA medewerker als een begeleider. In deze processen wordt het slachtoffer niet betrokken en wordt er enkel met de jongere en met zijn/haar context gewerkt. 'Neutraliteit' of meerzijdige partijdigheid krijgen daarom een andere betekenis in deze context. Als contextbegeleider betekent dit dat men meerzijdig partijdig is naar de jongere en zijn ouders toe. Men verdedigt de belangen en noden van zowel de jongere, ouders en eventuele andere naasten. Daarbij neemt men ook steeds het slachtofferperspectief (als afwezige partij) mee in het verhaal. In het werken rond herstel van schade als IB geldt hetzelfde. Meerzijdige partijdigheid betekent hier samen met de jongeren op weg gaan: enerzijds zoeken naar zijn/haar noden en sterkten en anderzijds in functie van het herstel actief de positie en mogelijke gevolgen voor het slachtoffer in beeld brengen.

Ook vertrouwen en vertrouwelijkheid krijgen hier een andere betekenis. Allereerst dienen er duidelijke afspraken gemaakt te worden over welke informatie wanneer en aan wie doorgegeven wordt. Dit moet steeds transparant gebeuren. Als jongeren beslissingen als transparant en rechtvaardig ervaren dan is de kans groter dat ze positiever staan tegenover de uitkomst (Tyler, 2003). Vertrouwen of vertrouwelijkheid binnen de rol als begeleider ontstaan in een goede en nauwe relatie met de jongere. Het is een gevolg van het authentiek en eerlijk op weg gaan met jongeren, het opbouwen van een band en samen dingen doen. Een goede, zorgzame relatie tussen IB en de jongere werkt herstel in de hand. Verder is het daarom van belang de IB's nauw te betrekken in het groepsaanbod rond herstel en duidelijke en transparante communicatie te creëren tussen de jongere, leergroepbegeleider en IB die allen een belangrijke rol spelen in het vormgeven van herstel in de GI.

Neutraliteit, meerzijdige partijdigheid en vertrouwelijkheid als noodzakelijke voorwaarden dienen dus steeds verzekerd te worden in het werken rond herstel van de schade binnen de gesloten context van de GI. Het waarborgen van een goede relatie tussen IB en duidelijke transparante afspraken rond het delen van informatie met derden zijn hierbij essentieel.

4. Samenwerking met HCA

De diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA) zijn experts in het werken met jongeren rond herstel van schade van delicten. Uit de focusgroepen en interviews bleek dat de HCA-diensten een belangrijke partner zijn in het werken rond herstel en dat medewerkers van de GI hun nabijheid en expertise als een meerwaarde ervaren. Omwille van hun jarenlange ervaring en expertise is het belangrijk hen als partner te betrekken in het vormen van leergroepbegeleiders en individueel

begeleiders die herstelgericht aan de slag zullen gaan met jongeren. HCA beschikken over veel kennis, knowhow en vaardigheden. De leergroep 'Slachtoffer in Beeld' is een pakket dat ook in de toekomst door de GI ingezet kan worden. Verder beschikt de HCA over veel kennis in het individuele werken met jongeren rond herstel door hun ervaringen met het Positieve Project.

Ook binnen het individuele traject van de jongere dient HCA steeds als partner betrokken te worden. Vandaag wordt in campus de Grubbe reeds van bij het begin voor elke jongere contact gelegd met de HCA dienst die het dichtste bij zijn/haar woonplaats gevestigd is. Als de jongere doorstroomt naar een andere campus is het belangrijk dat deze link ook daar blijft bestaan. Deze betrokken HCA dienst kan voor IB's, contextbegeleiders en trajectcoördinatoren een adviserende rol spelen voor het traject van de jongere in de GI. Samenwerking en contact tussen de medewerkers van de GI en HCA moeten daarom gestimuleerd worden, zodat van zodra er stappen gezet worden naar het slachtoffer van de jongere, HCA naadloos kan aansluiten.

5. Aandacht voor de stem van de jongeren zelf.

Zoals reeds aangegeven was het in huidige onderzoek niet mogelijk de stem van de jongere te betrekken. Het is evenwel belangrijk dat de jongeren zelf ook gehoord worden. Verder onderzoek naar de visie en ervaringen van jongeren die aan de slag gaan met herstel in de GI is belangrijk in het verder kwaliteitsvol vormgeven van het aanbod. Binnen het opzetten van een kwaliteitscyclus rondt herstel dienen bijgevolg ook ervaringen van de jongere meegenomen te worden.

6. Herstelplan

Vandaag wordt in de GI reeds gewerkt met een handelingsplan, dat opgesteld wordt in samenspraak met de jongere, de IB, trajectcoördinator en contextbegeleider. De inspraak van de jongeren hierin is evenwel nog (vrij) beperkt. Naast een handelingsplan kan een instrument als een 'herstelplan' met nadrukkelijke focus op het herstelproces daarom nuttig zijn. Het eigenaarschap van dit plan ligt volledig bij de jongere die ondersteund wordt door zijn IB. In het herstelplan wordt beschreven hoe de jongere en zijn omgeving naar de feiten kijken en worden doorheen het proces herstelacties opgenomen. Het herstelplan focust op de sterktes en kwaliteiten van de jongere. Zo kan een jongere bv. verantwoordelijkheid opnemen door ervoor te kiezen deel te nemen aan een bepaalde leergroep. Dit herstelplan en de motivatie van de jongere in het opnemen van verantwoordelijkheid dient steeds besproken te worden in rondetafelgesprekken. Verder dient het ook een plaats te krijgen in DOMINO. Op deze manier krijgt herstel ook in het dossier van de jongere een plaats naast het delictgerichte werken.

7. Samengaan van delict- en herstelgericht werken in de GI

Zoals reeds aangegeven ontstond herstelrecht initieel vanuit het doel slachtoffers en daders dichter bij elkaar te brengen, vaak als alternatief voor een straf of vrijheidsberoving. Ook binnen geslotenheid kan herstel een meerwaarde zijn voor de jongere. Door het denken over herstel bij de jongeren in de GI te brengen ontstaat voor hen ook de kans om zich hierin te verdiepen en mogelijks te motiveren tot verantwoordelijkheid en actie. De pedagogische ruimte binnen geslotenheid biedt een kader om actief op weg te gaan met de jongere. Geslotenheid sluit herstel dus niet uit, en het herstelparadigma vormt een belangrijke aanvulling op de reeds aanwezige delictgerichte focus van de GI. Herstelgericht werken legt de focus buiten de muren, op de schade die daar ontstond voor ouders, slachtoffer en de bredere omgeving. Door te kijken met een herstelgerichte bril, kijkt men steeds met een brede blik 'over de muren' van de GI. Tot slot toont literatuur aan dat inzetten op slachtofferbewustzijn bij jongeren vaak beperkt is (Le Sage, 2004). Het is belangrijk om jongeren vanaf dag één kenbaar maken

dat men zal werken aan herstel én aan het delict in een open en nauwe samenwerking met een maximum aan procedurele rechtvaardigheid (Tyler, 2006). Verder is het belangrijk ook consulenten en jeugdrechters mee te nemen in de focus op herstel in de GI.

8. Het hier en nu als basis voor herstel in de toekomst

Dit wordt onder meer duidelijk in de herstellpiramide waar het 'primaire' herstel van de emotionele, materiële en existentiële schade, direct met de feiten verbonden, de top van de piramide vormt en steunt op de onderliggende niveaus. Het implementeren van herstelgerichte praktijken dient dan ook geënt te zijn op een herstelgerichte organisatiecultuur en een herstelgerichte aanpak van begeleiders in de leefgroep. Het doel van herstelpraktijken is immers het ontwikkelen van verbinding en het beheersen van spanningen door schade te herstellen en relaties op te bouwen. Dit omvat zowel proactieve (het opbouwen van relaties en het ontwikkelen van een gemeenschap) als reactieve (het herstellen van schade en het herstellen van relaties) benaderingen. Organisaties en diensten die alleen het reactieve gebruiken zonder vooraf sociaal kapitaal op te bouwen blijken minder succesvol dan organisaties die ook op het proactieve inzetten (Davey, 2007). De interne herstelgerichte (leefgroep)werking en het herstelgericht aanpakken van interne conflicten dient met andere woorden model te staan voor het mogelijke herstel met het slachtoffer.

Verder toonden Deprez & Michiels (2020) aan dat herstelgericht werken een belangrijke aanvulling is op het LSCI-model in het hanteren van conflicten. Zowel LSCI als herstelgesprekken richten zich op het aanpakken van een conflict. Ze hebben evenwel aanvullende doelstellingen. LSCI streeft naar inzicht in eigen gedrag en gevoelens en zoekt naar mogelijkheden tot verandering in dat gedrag. Herstel heeft als doel schade bij het slachtoffer te herstellen en legt de focus op de relatie tussen beide. De twee modellen zijn bijgevolg complementair. Na elke crisis kan men zich afvragen of LSCI, herstel of beide nodig zijn.

9. Informeren van slachtoffers.

Binnen herstelrecht krijgt het slachtoffer een centrale plaats. We bespraken reeds dat slachtoffers rechtstreeks betrekken binnen de gemeenschapsinstelling vandaag niet mogelijk is. Er kan evenwel naar gestreefd worden om het slachtoffer zoveel als mogelijk te informeren over bepaalde stappen die gezet worden in het gesloten traject van de jongere. Op deze manier wordt het slachtoffer ook meer betrokken en wordt er volgens de definitie van herstel, meer herstelgericht gewerkt.

Vandaag hebben slachtoffers van een misdrijf in België het recht om geïnformeerd te worden over beslissingen die zijn genomen betreffende de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit aan de veroordeelde. (Nationaal Forum voor slachtofferbeleid). Binnen de volwassen rechtspraak betekent dit dat een slachtoffer bijvoorbeeld kan vragen geïnformeerd te worden indien de dader een penitentiair verlov toegekend krijgt, of indien er een toekenning is van voorwaardelijke invrijheidsstelling. Het verstrekken van informatie is trouwens ook nuttig om te vermijden dat het slachtoffer zijn vertrouwen in justitie en de samenleving verliest, wat vaak het gevolg is van een misdrijf (Wouters, 2008). Echter vonden de onderzoekers geen cijfers of bronnen over hoe vaak slachtoffers geïnformeerd worden als het gaat om jongeren die een jeugddelict pleegden en 3, 6 of 9 maand in een gesloten begeleiding van de GI verblijven. In het streven naar een herstelgerichte praktijk binnen de GI kan het informeren van slachtoffers (bv. via de jeugdrechtbank) een belangrijk doel zijn. Zo zou het goed zijn slachtoffers, indien zij dit wensen, te informeren als de jongere op weekend gaat, de GI ontvlucht of wanneer de jongere het gesloten traject verlaat.

10. Verder inzetten op samenwerking met hogescholen en academische instellingen.

Het onderzoek toonde aan dat er vandaag slechts beperkt tools en materialen zijn die bruikbaar zijn binnen deze context. Het lijkt daarom nuttig om verder te bouwen op dit onderzoek en verder samen te werken met hogescholen en universiteiten om het aanbod rond herstel verder wetenschappelijk onderbouwd uit te werken.